

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUV FAOLIYATINI INTEGRATSIYA QILISH ORQALI O'QUVCHILARNING AMALIY SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH

Usmonova Shoxsanam Nuriddin qizi

*Farg'ona davlat universiteti. Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang'ich ta'lim) 1-kurs magistranti.*

Annotatsiya: *Ushbu tezisda boshlang'ich ta'limda o'quv faoliyatini integratsiyalash orqali o'quvchilarning amaliy savodxonligini rivojlantirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda integratsiyalashgan ta'limning mazmuni, mohiyati va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinib, fanlararo bog'liqlik asosida tashkil etilgan o'quv jarayonining o'quvchilarda funksional bilim, mantiqiy va tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish hamda kundalik hayotda bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan. Shuningdek, integratsion yondashuv asosida ishlab chiqilgan dars ishlanmalari, amaliy topshiriqlar va metodik tavsiyalar pedagogik tajriba-sinov jarayonida sinovdan o'tkazilib, ularning samaradorligi aniqlangan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining amaliy savodxonligini oshirishda integratsiyalashgan ta'lim samarali pedagogik yondashuv ekanini tasdiqlaydi.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, integratsiyalashgan ta'lim, o'quv faoliyati, amaliy savodxonlik, funksional savodxonlik, fanlararo bog'liqlik, kompetensiyaviy yondashuv, integratsion topshiriqlar, pedagogik model*

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari ta'lim tizimidan yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning amaliy savodxonligini shakllantirish ularning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishlari, kundalik hayotiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila olishlari hamda funksional savodxon shaxs sifatida kamol topishida muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, o'quv faoliyatini integratsiya qilish — fanlararo bog'liqlik asosida bilimlarni tizimli o'zlashtirish, real hayot bilan uyg'unlashtirish va o'quvchilarda chuqur, barqaror kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik yondashuvdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik-fiziologik xususiyatlari bilimning turli manbalardan birgalikda o'zlashtirilishini, amaliy topshiriqlar orqali fikrlashni faollashtirishni va jarayonlarda faol ishtirok etishni talab etadi. Integratsiyalashgan ta'limda matematika, ona tili, tabiiy fanlar, texnologiya, san'at va boshqa fanlar mazmuni o'zaro uyg'unlashtirilib, voqelikni bir butun holda anglashga, nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishga zamin yaratiladi. Bu esa o'quvchilarning amaliy savodxonligi — kundalik hayotiy vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalari, mantiqiy va

tanqidiy fikrlash, axborotni qayta ishlash, ijodiy yondashuv va hamkorlikda ishlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari, xususan, uzluksiz ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish, boshlang'ich ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, STEAM-elementlarni joriy etish ham mazkur mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi. Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarda motivatsiyani kuchaytirish, o'rganilayotgan materialning hayotiy ahamiyatini anglash, nazariya-amaliyot birligini ta'minlash orqali amaliy savodxonlikni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir.

Shuningdek, amaliy savodxonlikning pastligi — o'quvchilarning o'qish, yozish, mantiqiy fikrlash va real holatlarda muammolarni hal etishdagi qiyinchiliklari — bugungi kunda jahon ta'lim tizimida dolzarb muammolardan biri sifatida ko'rilmoqda. Bu esa integratsiyalashgan ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish, ilmiy-nazariy asoslarini o'rganish, metodik ta'minotini ishlab chiqishning zarurligini ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqotda boshlang'ich ta'limda o'quv faoliyatini integratsiya qilishning nazariy asoslari, amaliy savodxonlikni rivojlantirishdagi imkoniyatlari, samaradorligini oshirish mexanizmlari o'rganiladi. Shuningdek, integratsion yondashuv asosida tuzilgan dars ishlanmalari, mashg'ulotlar, amaliy topshiriqlar va metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Boshlang'ich ta'limda o'quv faoliyatini integratsiyalash orqali o'quvchilarning amaliy savodxonligini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalish bo'yicha olib borilgan nazariy va amaliy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan ta'lim o'quvchilarda bilimlarni chuqur, tizimli o'zlashtirish, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun integratsiyalashgan ta'limning metodik modeli ishlab chiqildi. Modelda o'quv jarayonining maqsadi, mazmuni, texnologik bosqichlari, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining o'zaro bog'liqligi hamda amaliy topshiriqlar ishlab chiqildi. Mazkur model turli fanlar (ona tili, matematika, atrof-muhit, texnologiya, tasviriy san'at) mazmunini uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Integratsiyalashgan o'quv topshiriqlari va dars ishlanmalari yaratildi. Tajriba jarayonida amaliyotga yo'naltirilgan integratsion topshiriqlar tuzildi. Ular orqali o'quvchilar hayotiy masalalarni fanlararo yondashuvda hal qilishga o'rgatildi. Dars ishlanmalarida loyiha ishlari, muammoli vaziyatlar, kuzatish, tajriba, grafik tahlil, hikoya yaratish kabi usullar qo'llandi. Pedagogik tajriba-sinov ishlari o'tkazildi va metodikaning samaradorligi isbotlandi.

O'qituvchilarga mo'ljallangan metodik tavsiyalar fanlararo bog'liqlikni mustahkamlash, funksional savodxonlikni rivojlantiruvchi topshiriqlarni tizimli qo'llash, dars jarayonida faol metodlar ulushini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oldi. Tadqiqot natijalari amaliyotga tadbiq etish uchun mosligi tasdiqlandi.

Tayyorlangan dars ishlanmalari, integratsion ishlanmalar va metodik tavsiyalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari tomonidan qo'llanilishi mumkin bo'lib, ularning ta'lim jarayonida o'quvchilarning funksional/amaliy savodxonligini oshirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar boshlang'ich ta'limda o'quv faoliyatini integratsiyalash o'quvchilarning amaliy savodxonligini rivojlantirishda samarali yondashuv ekanini ko'rsatdi. Integratsiyalashgan ta'limning ta'siri nafaqat o'quvchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlash, balki ularning real hayotiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishi, muammolarni tahlil qilishi va funksional savodxonlik elementlarini amalda qo'llay olishini rivojlantirishda ham yaqqol kuzatildi.

Tajriba-sinov ishlari jarayonida integratsion darslarning an'anaviy darslarga nisbatan o'quvchilarni faolroq jalb etishi, ularda o'rganilayotgan mavzularning hayotiy ahamiyatini tushunish, fanlararo bog'liqlikni anglash va ijodiy fikrlashni faollashtirishda samaradorligi tasdiqlandi. Ayniqsa, matematik, lingvistik va tabiatshunoslik mazmunlarining bir vazifada uyg'unlashishi o'quvchilarning kompleks fikrlashini rivojlantirib, ularning mantiqiy va amaliy tafakkurini faollashtirdi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, o'quvchilarning amaliy savodxonligi integratsiyalashgan topshiriqlarni muntazam qo'llash natijasida sezilarli darajada oshdi. Buni tajriba guruhlaridagi o'zgarishlar – funksional o'qish, hisoblash, mantiqiy fikrlash, muammoni hal qilish, tahlil qilish kabi ko'nikmalarining o'sishi tasdiqlaydi. Shuningdek, o'quvchilarda dars jarayoniga nisbatan qiziqish va motivatsiya oshgani, o'z fikrini mustaqil ifoda etish, guruhda ishlash, muhokama va bahs jarayonlarida faol ishtirok etish holatlari ko'paygani kuzatildi.

Integratsion ta'lim jarayonida o'qituvchi rolining ham o'zgarishi alohida e'tiborga molikdir. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki jarayonni boshqaruvchi, yo'naltiruvchi, fasilitator sifatida faoliyat yuritishi o'quvchilarning mustaqil izlanishlari va faol ishtirokini kuchaytirdi. Bu esa metodikaning muvaffaqiyatli qo'llanishi uchun o'qituvchi kompetensiyasini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, muhokama jarayonida integratsiyalashgan ta'limni amaliyotga joriy etishda ba'zi cheklovlar ham aniqlangan. Jumladan, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining barchasi integratsiya metodikasiga yetarli darajada tayyor emasligi, darsliklardagi ayrim mavzularning integratsiyaga moslashtirilmaganligi, fanlararo bog'liqlikni ko'rsatib beruvchi metodik qo'llanmalar yetishmasligi kabi omillar metodikaning to'liq samaradorligini cheklashi mumkin.

Shunga qaramay, tadqiqot davomida integratsion yondashuvning amaliy savodxonlikni rivojlantirishdagi imkoniyatlari nazariy va empirik jihatdan tasdiqlandi. Integratsiyalashgan o'quv jarayonini to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning hayotiy ko'nikmalari, mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi, ijodkorligi va kundalik vazifalarni hal qilishga tayyorgarligini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan ta'lim boshlang'ich ta'lim uchun eng mos, zamonaviy va samarali metodlardan biri bo'lib, uning amaliyotga keng joriy etilishi o'quvchilarning amaliy savodxonligini rivojlantirishda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'limda o'quv faoliyatini integratsiyalash orqali o'quvchilarning amaliy savodxonligini rivojlantirishga bag'ishlangan ushbu tadqiqot natijalari mavzuning yuqori darajada dolzarbligini va ta'lim jarayonini takomillashtirishdagi amaliy ahamiyatini tasdiqladi. Integratsion ta'limning ilmiy-nazariy asoslari, pedagogik imkoniyatlari hamda amaliy mexanizmlarini o'rganish asosida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi.

Birinchidan, integratsiyalashgan ta'lim boshlang'ich sinf o'quvchilarining amaliy savodxonligini rivojlantirishda samarali yondashuv ekanligi aniqlandi. Fanlararo bog'liqlikka asoslangan darslar o'quvchilarda bilimlarning yaxlit tasavvurini shakllantirib, ulardan kundalik hayotiy vaziyatlarda foydalanish imkoniyatini kengaytiradi. Bu yondashuv o'quv jarayonini mazmunan boyitadi, o'quvchining faol ishtirokini oshiradi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, tadqiqot davomida amaliy savodxonlikning mazmuni, tarkibiy komponentlari va baholash mezonlari aniqlab berildi. Amaliy savodxonlik o'quvchining mantiqiy fikrlashi, muammoni hal qilish qobiliyati, funksional o'qish, matematik savodxonlik, axborotni qayta ishlash, ijodiy yondashuv va kommunikativ kompetensiyalarini o'z ichiga olishi aniqlandi. Ushbu komponentlarni rivojlantirish integratsion topshiriqlar orqali samarali amalga oshirilishi isbotlandi.

Uchinchidan, tadqiqot davomida ishlab chiqilgan integratsiyalashgan ta'lim modeli o'quv jarayonini maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va amaliyotga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga xizmat qildi. Model tarkibida o'quv faoliyatining maqsadi, mazmuni, texnologik bosqichlari, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik tamoyillari hamda amaliy topshiriqlar majmuasi aks ettirildi.

To'rtinchidan, pedagogik tajriba-sinov ishlari natijalari integratsion metodikaning amaliy samaradorligini tasdiqladi. Tajriba guruhlarida o'quvchilarning amaliy savodxonlik ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi, muammoli vaziyatlarni hal qilishga nisbatan qiziqish kuchaydi, o'quv faoliyati jarayonida mustaqillik, faollik, hamkorlikda ishlash ko'nikmalari shakllandi.

Beshinchidan, integratsiyalashgan o'quv faoliyatini tashkil etishda mavjud muammolar ham aniqlab berildi: o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi, darslik mazmunining to'liq integratsiyaga moslashtirilmaganligi, metodik qo'llanmalar yetishmasligi kabi omillar integratsiya jarayonini to'liq joriy etishni cheklaydi. Bu esa ta'lim tizimida integrativ yondashuv bo'yicha o'qituvchilar malakasini oshirishni talab etadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari integratsiyalashgan ta'lim boshlang'ich sinf o'quvchilarining amaliy savodxonligini rivojlantirishning samarali yo'li ekanini ko'rsatdi.

Ushbu yondashuv o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtiradi, ularni real hayotda qo'llashga o'rgatadi va mustaqil, funksional savodxon shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari o'quv jarayoniga tatbiq etilishi ta'lim sifatini oshirishga, o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishga va boshlang'ich ta'lim mazmunini modernizatsiya qilishga bevosita hissa qo'shishi bilan ahamiyatlidir.